

MÜFİD, Şeyh

Abbas el-Kummî, *el-Künâ ve'l-elkâb*, Tahran 1989, I, 413; III, 197-199; Abdullah Hasan Hâşim el-Müsevî, *Fazlû'l-ilm ve'l-âlim*, Beyrut 1990, s. 151-155; Abdülazîz Tabâtabâî, "eş-Şeyh el-Müfid ve 'atâ'ühü'l-hâlid", *Türâşünâ*, IV/3, Kum 1409, s. 11-143; Ayetullah Seyyid Ali Khamenei, "The Role of al-Shaykh al-Mufid in the Development of Shi'i Fiqh and Kelam", *Message of Thaqaalayn*, I/1, Tahran 1993, s. 25-67; W. Madelung, "al-Mufid", *EP* (İng.), VII, 312.

AVNİ İLHAN

MÜFLİK

(المفلق)

Şiirlerinde
orijinal fikir, tema ve figürlere
yer veren şair hakkında kullanılan
bir terim

(bk. TABAKÂTÜ'ş-ŞUARÂ).

MÜFRED

(المفرد)

Bir lafız hecelerine ayrıldığında
hecelerin o lafzın delâlet ettiği anlamın
bir kısmına delâlet etmemesini
ifade eden mantık terimi.

Mantıkta lafızlar müfred-mürekkeb, cüz'î-küllî vb. şekillerde ayırma tâbi tutularak bunların delâlet ve tazammun açısından ifade ettiği anlamlar üzerinde durulur. Bundan amaç dille düşünce arasında sağlıklı ilişki kurarak mantık hatalarını önlemektir. İbn Sînâ'nın belirttiği gibi mantık bunun ötesinde dil tahlilleriyle uğraşmaz. Her ne kadar mantık, lafız-anlam ilişkisi üzerinde durarak düşüncenin doğru bir şekilde muhataba ulaştırılması açısından lafızlara başvurmak zorunda olsa da onun temel önceliği anlam ve kavramlardır (İbn Sînâ, s. 22). Öte yandan nahiv ilmi de lafızları müfred-mürekkeb kısımlarını ayırarak incelemekyse de nahvin amacı anlamdan önce lafzın cümle içindeki yerini, işlev ve i'rabını belirlemektir (Tehânevî, II, 1609).

Mantık açısından bir lafız hecelere ayrıldığında her hece lafzın delâlet ettiği mânâyı vermiyorsa o lafza müfred denilir. Meselâ insan lafzı "in-san" şeklinde hecelerine bölündüğünde bu iki heceden hiçbirinin insanın ifade ettiği anlamı vermemektedir. Buna göre birleşik isimler, künye ve lakaplar da müfred lafız kapsamına girer. Çünkü Abdullah, Tanrıverdi ve Köroğlu gibi birleşik lafızlar "abd-allah", "tanrı-verdi", "kör-oğlu" şeklinde ayrıldığında her parçanın kendine göre bir anlamı olsa da bu anlam birleşik lafzın mânasını ifade etmediğinden bunlar da müfred hükmün-

dedir. İbn Sînâ, bir lafzın müfred olması için parçalarının hiçbir anlama gelmemesini şart koşan mantıkçıları eleştirmektedir; ona göre önemli olan lafzın bütünü'nün delâlet ettiği mânaya parçalarının delâlet etmemesidir; her hece veya parçanın farklı bir anlama gelmesi oluşturdukları lafzın müfred olmasına engel teşkil etmez. Ayrıca konuşanın o müfred lafızla ne kastettiği de önem taşımaktadır. Meselâ Arapça'da "ayn" lafzı "göz, su kaynağı, altın para" gibi birkaç anlama gelmektedir. Şu halde iletişimde karmaşanın önüne geçebilmek için konuşmanın akışı içinde bir lafzın hangi bağlamda kullanıldığına ve neye delâlet ettiğine dikkat etmek gerekir (eş-Şifâ', s. 24-25).

Eğer müfred lafzın delâlet ettiği şey dış dünyada somut olarak mevcutsa ona "cüz'î müfred" denir. Buna göre bütün şahıs ve nesnelere verilen adlar cüz'î müfreddir. Müfred lafzın ifade ettiği anlamın zihni bir kavram olmanın ötesinde somut bir gerçekliği yoksa o "külli müfred" diye adlandırılır. Hayvan, insan, ağaç ve su gibi varlığın cins ve türlerini ifade eden genel lafızlar külli müfreddir.

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf* (Dahrûc), II, 1608-1621; Fârâbî, *el-Elfâzû'l-musta'mele fi'l-mantık* (nşr. Muhsin Mehdî), Beyrut 1968, s. 49-50; İbn Sînâ, *eş-Şifâ' el-Manţık* (I), s. 22, 24-25; Gazzâlî, *Mi'yârü'l-ilm fi'l-mantık* (nşr. Ahmed Şemseddin), Beyrut 1410/1990, s. 49; Muhammed eş-Şehrezûrî, *Resâ'ilü'ş-şecereti'l-ilâhiyye* (nşr. Mehmet Necip Görgün v.dğr.), İstanbul 2004, I, 57-60; Abdülemir el-A'sem, *el-Muştalahu'l-felsefi 'inde'l-'Arab*, Kahire 1989, s. 315; Ferid Cebr v.dğr., *Mevsû'atü müştalahâti 'ilmi'l-mantık 'inde'l-'Arab*, Beyrut 1996, s. 945.

MAHMUT KAYA

MÜFREDAT

(المفردات)

İsim, künye veya lakapları
nâdir olan muhaddisler hakkında
kullanılan bir terim.

Sözlükte "yalnız, tek" anlamındaki **ferd** kelimesinin "if'âl" kalıbından türeyen **müfredin** çoğulu olup "tek olanlar" demektir. Hadis terimi olarak "nâdir isim, künye ve lakaplarıyla bilinen şahıslar" mânasında kullanılmakta, ricâl ilminde başta sahâbe ve tâbiîn olmak üzere hadis âlim ve râvilerinden herhangi birinin pek bilinmeyen isim, künye veya lakaplarını ifade etmektedir. Müfredatın sahâbe ve tâbiîn dönemiyle daha sonraki devirlere ait birçok örneği bulunmaktadır. Bunlardan Cübeyb, Düreyb, Ecmed, Limâze, Lübey, Sender,

Sudey, Sunâbih, Şekel ve Tedüm isimlerde müfredatın; Ebû Muayd, Ebû Mürâye, Ebû'l-Müddile, Ebû's-Senâbil, Ebû'l-Ubeydeyn ve Ebû'l-Uşerâ künyelerde müfredatın; Mendel (Mindel), Mutayyen, Müşküddâne, Sahnûn (Suhnûn) ve Sefîne lakaplarında müfredatın örnekleridir.

Okuma zorluğu bulunması sebebiyle veya yanlış zaptedilebileceği düşüncesiyle hadis âlimleri müfredat üzerinde durmuşlardır. Bu ayırımın ilk defa III. (IX.) yüzyılda Buhârî tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Buhârî, yarı alfabetik olarak düzenlediği *et-Târîhu'l-kebir*'inde hadis ricâlini ilk harflere göre sıralarken her harfin sonunda "Bâbü'l-vâhid" başlığı altında müfredatı zikretmiştir. Daha sonra İbn Ebû Hâtim'in de *el-Cerh ve't-ta'dil*'inde aynı usulü benimsediği ve müfredatı "el-Efrâd" başlığıyla verdiği görülmektedir. Ancak müfredatı esaslı şekilde ele alan ve bunları bir araya toplayan Berdîci olmuştur. Berdîci, *Tabakâtü'l-esmâ'i'l-müfrede mine's-şahâbeti ve't-tâbi'in ve aşhâbi'l-hadîs* adlı eserinde (Dımaşk 1987) müfred olduklarını kabul ettiği 425 ismi kronolojik sıraya göre beş tabaka halinde incelemiştir. Fakat pek az müfred isim zikrettiği, bunların bir kısmının müfred olmadığı ve tabaka ayırımını doğru yapmadığı gerekçesiyle eleştirilmiş ve Muhammed b. Ali es-Sûrî bu esere bir reddiye yazmıştır. V. (XI.) yüzyıldan itibaren alfabetik sistemin tam olarak uygulandığı *Târîhu Dımaşk*, *Üsdü'l-gâbe* ve *Tehzîbü't-Tehzîb* gibi ricâl kitaplarının telif edilmesiyle müfredat artık alfabe sırasına göre ele alınmaya başlanmış, bununla beraber Safiyyüddin Ahmed b. Abdullah el-Hazrecî, *Hulâsatü Tezhîbi Tehzîbi'l-Kemâl*'inde bunları her harften sonra "et-Tefârik" başlığı altında zikretmiştir. Müfredatla bilhassa elkâb, küne, müteşâbih, el-mü'telif ve'l-muhtelif türü eserlerde çokça karşılaşılmaktaysa da bu konuda en zengin muhteva İbn Mâkûlân'ın *el-İkmâl*'inde bulunmaktadır.

Müfredat hadis usulü konularından biri olarak da ele alınmıştır. İbnü's-Salâh eş-Şehrezûrî *'Ulûmü'l-hadîs*'inde bu konuyu "el-Müfredât" başlığı altında incelemiştir. Nevevî ve Süyûtî de ona katılmıştır. Usûl-i hadis âlimlerinden Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr ve İbn Hacer el-Askalânî bu konuya "el-Esmâü'l-müfrede", İbn Ebû Hâtim ve Zeynüddin el-İrâkî "el-Efrâd" başlığıyla yer vermiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, II, 61, 146, 158, 182; III, 127, 224, 254, 264, 327, 447; Berdîci, *Taba-*